

Serhij Jurczenko
Instytut „Ukrprojektrestavracija”
Kijów

JEDNONAWOWE KOŚCIOŁY NA PODOLU Z KOŃCA XVI I PIERWSZEJ POŁOWY XVII W.¹

Jednonawowe kościoły z końca XVI i pierwszej połowy XVII w. należą do najwcześniejszych rzymskokatolickich budowli sakralnych Podola. W niniejszym artykule omówiono sześć świątyń z tego okresu: w Satanowie, Szarogrodzie, Czerczu, Czarnokozińcach, Zińkowie i Oryninie. Z grupy tej do naszych czasów zachowały się jedynie cztery budowle (w tym kościół w Czarnokozińcach w niewielkim fragmencie). Trzy z nich (w Czarnokozińcach, Szarogrodzie i Zińkowie), uznane za zabytki o znaczeniu narodowym i otoczone opieką państwa, zostały uwzględnione w katalogu zabytków Ukrainy².

Na w. XVII są zazwyczaj datowane dwa dalsze kościoły znajdujące się w obwodzie winnickim — w Chmielniku (1603)³ i w Czerniejowcach (1640)⁴. Dane archiwalne wskazują jednak, że pierwszy z nich powstał w latach 1775—1802⁵, w miejscu drewnianego⁶, drugi zaś wzniesiono dopiero w latach czterdziestych i pięćdziesiątych w. XIX⁷, według projektu inż. Szpakowskiego⁸.

Za najstarszy wśród omawianych zabytków trzeba uznać kościół p.w. Św. Trójcy w Satanowie. Drewniany kościół wzniesiono tam w r. 1581 dzięki właścicielom miasteczka, Kostkom⁹. Po jego zniszczeniu nową, zapewne już murowaną świątynię wybudowano w r. 1592¹⁰. W tymże roku konsekrował ją biskup kamieniecki Paweł Wołucki¹¹. W r. 1641 miasteczku nadano prawo magdeburskie¹², a w 1646 Katarzyna Sieniawska ufundowała przy kościele szpital dla ubogich¹³. W opisie z r. 1844 czytamy: „nie ma pewnych wiadomości, kto i kiedy kościół wybudował, ale z wcześniejszych wizytacji wynika, że istnieje on od r. 1646”¹⁴. Data ta jest najwyraźniej związana z fundacją wspomnianego szpitala i stanowi świadectwo istnienia świątyni w tym czasie, ale niekoniecznie odnosi się do czasu jej budowy.

Według protokołu wizytacji biskupa Zygmunta Czyżowskiego z r. 1665 była to budowla murowana, wówczas spustoszona po pożarze, posiadająca